

**Η
ΔΙΚΗ
ΤΟΥ
Ματάν**
NADIFA MOHAMED

μετάφραση
Γωγώ Αρβανίτη

Για τους Μ.Χ.Μ. και Λ.Β.

Ναφ γιαχάι ορόντ ο, αρλίγκι κάμπο ο, χαλκί
αντ κου ογκέιντ, κα σο εγκ.
Ψυχή μου, φεύγα, τρέξε στην πατρίδα σου και
ψάξε να τη βρεις εκεί όπου τη γνώρισες.

Αχμέτ Ισμαήλ Χουσεϊν, «Χουντεϊντί»,*
στίχοι τους οποίους έγραψε προφυλακισμένος
στη Γαλλική Σομαλιλάνδη το 1964

Θυμήσου τον πράσινο λαμπερό φωσφορισμό,
στη ζεστή τροπική νύχτα με το πρωραίο κύμα,
το εξαίσιο άγριο ουρλιαχτό των ανέμων
όταν πολεμούσες τη θύελλα στο φόρτε της.

Το άρωμα των μπαχαρικών πέρα από την Ιάβα,
την κραυγή μιας φρεγάτας πουλιών στο φεγγάρι,
τον κρότο της αλυσίδας της άγκυρας καθώς τεντωνόταν
όταν ξεμείναμε σ' εκείνη την κρυσταλλένια λιμνοθάλασσα.

Φεύγεις χωρίς να ακουστεί ένα ρέκβιεμ
χωρίς έναν φίλο εκεί να σου πει αντίο,
έναν που ξέρει ότι θρηνούν για σένα τα θαλασσοπούλια,
έναν ανόητο ίσως, σαν κι εμένα.

Χάρι «Σίπμιέιτ» Κουκ,
απόσπασμα από το «The Last Tramp Steamer»

---

* Σομαλός μουσικός και τραγουδοποιός. (Σ.τ.Μ.)

Κόου

Ένα

Τάιγκερ Μπέι,* Φεβρουάριος 1952

«**Ο** βασιλιάς πέθανε. Ζήτω η βασίλισσα». Η φωνή του εκφωνητή βγαίνει κροταλίζοντας από το ραδιόφωνο και απλώνεται με ελιγμούς ανάμεσα τους προσηλωμένους θαμώνες στο μαγαζί** του Μπερλίν σαν την ομίχλη γύρω από τους πένθιμους φανοστάτες, που η χλωμή τους λάμψη μετά βίας φωτίζει το λιθόστρωτο.

Το σούσουρο σταματάει, μιλκσέικ και αναφυκτικά τσουγκρίζουν με ιρλανδέζικους καφέδες, καρέκλες σέρνονται στα ασπρόμαυρα πλακάκια του δαπέδου.

Ο Μπερλίν κοπανάει ένα κουτάλι στην μπάρα και λέει με βροντερή φωνή θηριοδαμαστή:

«Σηκώστε τα ποτήρια σας, κυρίες και κύριοι. Ας ξαποστείλουμε τον γέρο βασιλιά μας στα βάθη του ωκεανού».

---

* Η τοπική ονομασία μιας περιοχής του Κάρντιφ που περιλάμβανε τη συνοικία Μπιουτάουν και τις αποβάθρες του λιμανιού. (Σ.τ.Μ.)

** Milk bar στο πρωτότυπο. Τοπικό κατάστημα που σερβίρει καφέ, φαγητό και ποτό και στο οποίο μπορεί κανείς να βρει εφημερίδες, σνακ κ.λπ. (Σ.τ.Ε.)

«Θα βρει πολλούς δικούς μας εκεί κάτω», αποκρίνεται ο γερο-Ισμαήλ. «Καλά θα κάνει να γράψει την απολογία του καθώς θα βουλιάζει».

«Σ-σ-στοίχημα πως τ-τ-την έγ-γ-γραψε ήδη από το ν-ν-νε-κροκρέβατό του», κακαρίζει ένας τραυλός πελάτης.

Μέσα από τη μουσική ροκ εντ ρολ και το γουργούρισμα της μηχανής του εσπρέσο ο Μπερλίν ακούει κάποιον να τον φωνάζει.

«Μάχα τίρι;»¹ ρωτάει, βλέποντας τον Μαχμούτ Ματάν να έρχεται προς την μπάρα ανοίγοντας δρόμο ανάμεσα στους πελάτες.

«Είπα: Θέλω άλλον έναν καφέ».

Ο Μπερλίν πίνει από τη μέση τη γυναίκα του, που κατάγεται από το Τρινιδάδ, και τη στρέφει προς τον Μαχμούτ.

«Λου, φτιάξε έναν καφέ σ' αυτό τον μπελά».

Παραταγμένοι κατά μήκος της μπάρας βρίσκονται κάμποσοι από τους Σομαλούς ναυτικούς του Τάιγκερ Μπέι· μοιάζουν όλοι σαν κάτι ανάμεσα σε γκάνγκστερ και δανδήδες με τις γραβάτες τους, με την αλυσίδα στο τσεπάκι και με τα καβουράκια τους. Μόνο ο Μαχμούτ φοράει ρεπούμπλικα, κατεβασμένη χαμηλά στο λιπόσαρκο πρόσωπό του με τα θλιμμένα μάτια. Είναι ήσυχος άνθρωπος, πάντα εμφανίζεται και εξαφανίζεται αθόρυβα γύρω από ναυτικούς ή τζογαδόρους ή κλέφτες. Όταν είναι τριγύρω ο Μαχμούτ, οι άνθρωποι τραβάνε κοντά τους τα πράγματά τους και έχουν καρφωμένα τα μάτια τους στα ωραία μακριά του δάχτυλα, αλλά ο Ταχίρ Γκας, που μόλις έχει βγει από το άσυλο Γουίτσερτς, γέρνει προς το μέρος του – θέλει παρέα, αλλά ο Μαχμούτ δεν θα του κάνει το χατίρι. Ο Ταχίρ έχει πάρει έναν συγκεκριμένο δρόμο και κανείς δεν μπορεί ούτε και θέλει να περπατήσει μαζί του· τα μέλη του τινάζονται από αόρατα ηλεκτροσόκ, το πρόσωπό του είναι μια οθόνη από αγριωπές εκφράσεις.

«Ανεξαρτησία. Έρχεται από μέρα σε μέρα».

Ο Ισμαήλ ρουφάει γρήγορα από την κούπα του και χαμογελάει.

«Πάει η Ινδία, τι θα πουν τώρα στους άλλους;»

Ο Μπερλίν κάνει το βλέμμα του πολύ έντονο.

«Θα πουν: Σε κρατάμε απ' τα αρχίδια, μαύρε! Μας ανήκει η γη σου, τα τρένα σου, τα σχολεία σου, ακόμα και το κατακάθι του καφέ στην κούπα σου. Δεν βλέπεις τι κάνουν στους Μάου Μάου και στους Κικούγιου στην Κένυα; Τους κλείνουν όλους στη φυλακή, άντρες και παιδιά».

Ο Μαχμούτ παίρνει τον εσπρέσο του από τη Λου με ένα ψυχρό χαμόγελο για τον διάλογο· η πολιτική τον αφήνει παντελώς αδιάφορο. Καθώς ισιώνει τα μανικέτια του, στάζει λίγος καφές από το φλιτζανάκι πάνω στα λουστραρισμένα παπούτσια του. Τον σκουπίζει με ένα μαντίλι που βγάζει από την τσέπη του παντελονιού του και τρίβει τα παπούτσια μέχρι να φύγει η κηλίδα. Τα σκαρπίνια του είναι καινούρια, μαύρα και μυτερά σαν ορυκτό κάρβουνο της Νέας Γης – φοράει τα καλύτερα παπούτσια απ' όλους εκεί μέσα. Και στην τσέπη του έχει τρία καντά χαρτονομίσματα της μιας λίρας, έτοιμα για πόκερ· τα μάζεψε παραλείποντας γεύματα και περνώντας νύχτες χωρίς θέρμανση, τυλιγμένος σαν μούμια με τις κουβέρτες του. Γέρνει σκύβοντας πάνω στην μπάρα και σκουντάει τον Ισμαήλ.

«Θα έρθει ο Μπίλα Χαν απόψε;»

«Από τη ζούγκλα, εγώ; Μακάρι να ήμουν από τη ζούγκλα! Για κοίτα γύρω σου, ρε”, του είπα, “εδώ είναι ζούγκλα, εσείς έχετε θάμνους και δέντρα παντού, εμένα στη χώρα μου δεν φυτρώνει τίποτα”».

Ο Ισμαήλ αποτελείώνει το αστείο του και στρέφεται προς τον Μαχμούτ.

«Πού θες να ξέρω; Ρώτα κανέναν από τους δικούς σου, τους λωποδύτες».

Ο Μαχμούτ βγάζει έναν περιφρονητικό συριγμό σαν φτυσιά με τη γλώσσα πίσω από τα δόντια του και τα χείλη τεντωμένα, καταπίνει μονορούφι τον εσπρέσο του, αρπάζει την καφετιά καμπαρντίνα του, περνάει με μεγάλα θυμωμένα βήματα ανάμεσα από τον κόσμο και βγαίνει έξω στον δρόμο.

Ο κρύος αέρας χτυπάει το πρόσωπό του σαν σπαθί και, παρόλο που χώνεται γρήγορα γρήγορα στο πανωφόρι του, η παγωνιά του Φλεβάρη τον έχει ήδη περονιάσει και κάνει τα δόντια του να χτυπάνε. Μια θαμπή γκριζα κηλίδα αιωρείται μπροστά από καθετί που βλέπει ο Μαχμούτ – του προέκυψε όταν ένα πυρωμένο κάρβουνο τινάχτηκε από τον κλίβανο και τον πέτυχε στο δεξί μάτι. Πόνος τόσο δυνατός, που τον σήκωσε και τον πέταξε πάνω στις πυρίμαχες πλάκες πίσω του. Φτυάρια και αξίνες να κροταλίζουν, καθώς οι άλλοι θερμαστές τα πετούσαν και έτρεχαν να τον βοηθήσουν, του τραβούσαν τα δάχτυλα για να τα ξεκολλήσουν από το πρόσωπό του. Τα γνώριμα πρόσωπά τους παραμορφωμένα από ασυγκράτητα δάκρυα, τα μάτια τους τα μοναδικά φωτεινά σημεία στο μισοσκοτάδο του μηχανοστασίου. Το μονότονο ουρλιαχτό του συναγερμού έκτακτης ανάγκης, ο βρόντος από τις μπότες του αρχιμηχανικού, που κατέβαινε τρέχοντας τα μεταλλικά σκαλοπάτια. Κι ύστερα δύο εβδομάδες σε ένα νοσοκομείο στο Αμβούργο με έναν φαρδύ επίδεσμο τυλιγμένο γύρω από το μισό κεφάλι του.

Αυτή η κηλίδα και το πρόβλημα στην πλάτη του είναι οι σωματικές αβαρίες που αποκόμισε από τη ζωή του στη θάλασσα. Κοντεύουν τρία χρόνια που δεν έχει μαρκάρει μόνο δουλειές σε χυτήρια και σε μικρά στενόχωρα λεβητοστάσια φυλακών και νοσοκομείων. Η θάλασσα τον καλεί, τόσο δυνατά όσο οι γλάροι που κόβουν βόλτες στον ουρανό πάνω

από το κεφάλι του, όμως η Λόρα και τα παιδιά τον κρατούν αγκυροβολημένο εδώ. Τα αγόρια του, που φαίνονται Σομαλοί παρά το ουαλικό αίμα της μητέρας τους, που πίνουνται από τα πόδια του φωνάζοντας «Μπαμπά, μπαμπά, μπαμπά» και τραβάνε το κεφάλι του προς τα κάτω, κάνοντας άνω κάτω τα μαλλιά του, που τα έχει στρώσει με μπριγιαντίνη, για να του δώσουν ρουφηχτά φιλιό στα μάγουλα, που μετά μυρίζουν σερμπέτι και γάλα.

Οι δρόμοι είναι ήσυχοι, αλλά η είδηση για τον θάνατο του βασιλιά βγαίνει σχεδόν από όλα τα ανεμοδαρμένα χαμηλά ομοιόμορφα σπίτια καθώς τα προσπερνάει. Κάθε ραδιόφωνο τη μεταδίδει χωρίς συγχρονισμό, ένα δευτερόλεπτο πριν ή μετά. Περνώντας από τα μαγαζιά στην Μπιουτ Στριτ, βλέπει μερικά με τα φώτα τους ακόμη αναμμένα: το ενεχυροδανειστήριο του Ζούσεν, όπου έχει αφήσει ενέχυρο κάμποσα από τα ρούχα του, το κουρείο του Κύπριου όπου πηγαίνει για κούρεμα, το μαγαζί της Βολάκι, απ' όπου παλιότερα αγόραζε ναυτικά είδη, αλλά τώρα ψωνίζει μόνο κάνα φουστάνι για τη Λόρα. Τα μεγάλα ψηλά παράθυρα του εστιατορίου Κόρις είναι θαμπά από τους υδρατμούς, σιλουέτες χορεύουν και γελούν πίσω από τα χοντρά τζάμια με τα μολύβδινα χωρίσματα. Χώνει το κεφάλι του από την πόρτα για να τσεκάρει αν είναι μέσα κανένας από τους τακτικούς πελάτες, αλλά οι φάτσες των αντρών από τις Δυτικές Ινδίες γύρω από το τραπέζι του μπιλιάρδου τού είναι όλες άγνωστες. Κάποτε ανήκε κι αυτός στη στρατιά των εργατών που τους έχουν μαζέψει εδώ απ' όλα τα μέρη του κόσμου – άνθρωποι που ήρθαν να αντικαταστήσουν τους χιλιάδες που χάθηκαν στον πόλεμο: λιμενεργάτες, δοσατζήδες, μπαλαδόροι, αχθοφόροι, χειριστές βαρούλκου, χειριστές καταπέλτη, εξεταστές δειγμάτων, μεταφορείς σιτηρών, μεταφορείς ξυλείας, χειριστές παλάγκου, επιστάτες ναυπηγείου, οδηγοί

ρυμούλκας, φύλακες ντεπό, ταπετσιέρηδες, πορθμείς, βαρκάρηδες, σιδηροδρομικοί, τιμονιέρηδες για πλοία, για ρυμούλκά, για πλοιάρια, για βάρκες ανεφοδιασμού και για ποταμόπλοια, σιδηρουργοί, λιμενικοί υπάλληλοι, αποθηκάριοι, μετρητές, ζυγιστές, βυθομετρητές, φορτοεκφορτωτές, πιλότοι βενζινακάτων, μαουνιέρηδες, οδηγοί γεραμών, φορτωτές κάρβουνου και ένα λεφούσι θερμαστές, σαν κι αυτόν.

Ο Μαχμούτ γυρίζει την πλάτη του στην όμορφη στεγασμένη στοά στην είσοδο του Κόρις με τα γύψινα ανάγλυφα και αντικρίζει το λιμάνι, όπου μια αραιή κοκκινωπή ομίχλη χρωματίζει τον παρθένο, ακατέργαστο ουρανό. Του αρέσει να παρακολουθεί τη βραδινή βιομηχανική παράσταση: το βρόμικο θαλασσινό νερό μοιάζει σαν να αναφλέγεται, καθώς φορτία από πυρωμένη σκουριά, τα απόβλητα των υψικαμίνων της Χαλυβουργίας του Ιστ Μουρς, αδειάζονται και έρχονται κατά κύματα με τη βραδινή φουσκοθαλασσιά, που γλείφει τις αποβάθρες. Οι σιδηροτροχιές στην ακτή, λίγο πάνω από τη γραμμή της παλίρροιας, στριγκλίζουν και κροταλίζουν καθώς τα βαγονέτα πηγαινοέρχονται ανάμεσα στις υψικαμίνους της χαλυβουργίας, που ξερνάνε πυκνά σύννεφα καπνού, και στην αγριεμένη θάλασσα, που αχνίζει. Είναι ένα θέαμα αλλόκοτο και σαγηνευτικό, που κάθε φορά του κόβει την ανάσα· σχεδόν περιμένει να δει να ξεφυτρώνει ένα νησάκι ή ένα ηφαιστειο από τα νερά που αναβράζουν και συρίζουν, όμως κάθε φορά τα νερά κρυνώνουν και ως το πρωί επανέρχονται στη σκοτεινή, σκυθρωπή ομοιομορφία τους.

Οι αποβάθρες του λιμανιού μαζί με την Μπιουτάουν καλύπτουν μια έκταση γύρω στο ένα τετραγωνικό μίλι, αλλά για τον Μαχμούτ και τους άλλους κατοίκους είναι μια μεγαλούπολη. Τον προηγούμενο αιώνα ένας Σκοτσέζος αριστοκράτης μεγαλωμένος στους χερσότοπους έχτισε αυτές τις αποβάθρες και

έδωσε στους δρόμους ονόματα συγγενών του. Ο Μαχμούτ έχει ακούσει τη φήμη ότι η πρώτη επιταγή αξίας ενός εκατομμυρίου λιρών στον κόσμο υπογράφηκε εδώ, στο Χρηματιστήριο του Άνθρακα. Ακόμη και τώρα τα πρωινά άνθρωποι άλλου είδους έρχονται με τα μαύρα μπομπέ καπελάκια τους για να πιάσουν δουλειά στο Γραφείο Εμπορικής Ναυτιλίας ή στο Τελωνείο. Και στο Γραφείο Ναυτιλίας και στην Ένωση Ναυτικών ξέρεις από ποια πόρτα πρέπει να μπεις, αν δεν θέλεις να βρεις τον μπελά σου, πράγμα που ισχύει τόσο για τους λευκούς όσο και για τους έγχρωμους εργάτες. Πέρα από τη χρηματοπιστωτική ζώνη η γειτονιά είναι για όλο τον κόσμο, για όλους όσοι ζουν στριμωγμένοι εκεί, περιφραγμένοι από τη σιδηροδρομική γραμμή κοντά στη θάλασσα και από τα κανάλια πιο πάνω, που αποκόβουν την Μπιουτάουν από το υπόλοιπο Κάρντιφ. Αυτός ο λαβύρινθος από γεφυράκια, φράχτες καναλιών και γραμμές του τραμ μπερδεύει τον νεοφερμένο· λίγο πριν από τη δική του εποχή οι Σομαλοί ναύτες κρεμούσαν σε μια ταμπελίτσα στον λαιμό τους τη διεύθυνσή τους, για να μπορούν οι περαστικοί να τους βοηθήνε να βρουν το κατάλυμά τους. Όσο για τα κανάλια, αυτά είναι κανονικός παιδότοπος για τα πιτσιρίκια και μια φορά, όταν χάθηκαν δύο, ο Μαχμούτ πέρασε μια ολόκληρη μαύρη νύχτα ψάχνοντας στα θολά νερά μήπως τα βρει. Βρέθηκαν το πρωί τελικά – δύο αγόρια, ένα λευκό κι ένα μαύρο, πνιγμένα και τα δύο. Τα δικά του αγόρια είναι ακόμα πολύ μικρά για να βγουν μόνα τους έξω να παίξουν, *Αλάμ ντου λιλά*.² Μια μέρα, όταν θα έχουν μεγαλώσει αρκετά, θα τα πάει να τους δείξει αυτή την πόλη του λιμανιού με τη νορβηγική εκκλησία, το σφαγείο κοσέρ, τους γερανούς, τις υψικαμίνους που ξερνούν καπνό, τις ξύλινες δεξαμενές νερού, την επεξεργασία του κρεοζώτου, τις μάντρες με τα βόδια, τις τρεις φαρδιές κεντρικές οδικές αρτηρίες –την Μπιουτ Στριτ, την Τζέιμς

Στριτ και τη Σπιούαρτ Στριτ-, που διασταυρώνονται με όλο και πιο στενούς δρόμους με ομοιόμορφα σπίτια στη σειρά. Τις σημαίες και τα φουγάρα εμπορικών πλοίων των μεγαλύτερων στόλων του κόσμου, που είναι αγκυροβολημένα στη σειρά στους λιμενοβραχίονες και παραταγμένα στις δεξαμενές των ναυπηγείων.

Ο Μαχμούτ κάνει με τον νου του σχέδια για το μέλλον, όμως τώρα, νικημένος από την παγωνιά που τρυπώνει από τα ανοίγματα ανάμεσα στα κουμπιά του πανωφοριού του, αποφασίζει να μην πάει τελικά να παίξει για άλλη μια νύχτα πόκερ και παίρνει τον δρόμο προς το σπίτι στο Ανταμσντάουν, όπου κείει η αληθινή φωτιά της ζωής του.

Η Βάιολετ σωριάζεται βαριά στην ξύλινη καρέκλα και περιμένει να στρώσει η Νταϊάνα το τραπέζι.

«Πού είναι η Γκρέισι;»

«Τελειώνει μια εργασία για το σχολείο, θα κατεβεί σε λίγο».

«Κουράζεται πολύ το παιδί, Ντι, το προσωπάκι της φαίνεται κομμένο».

«Μη λες βλακείες. Μόλις πριν από λίγο ξεκίνησε να γράφει, όλο το απόγευμα δοκίμαζε τις γόβες μου και έλεγχε τους δίσκους μου της τζαζ. Πήγα επάνω για να την παρακινήσω να διαβάσει και τη βρήκα πασάλειμμένη με Σάνσεντ Σάιν της Μαξ Φάκτορ. Έτοιμη για το Χόλιγουντ».

«Η καθαρίστρια μου είπε πως, όταν άλλαξε τα σεντόνια στο κρεβάτι της, βρήκε κάτω από το μαξιλάρι της μια φωτογραφία του Μπεν με τη στολή του πιλότου».

«Το ξέρω».

Το χαμόγελο της Νταϊάνα παγώνει και γυρίζει την πλάτη της στη Βάιολετ.

Η Βάιολετ σφίγγει το χέρι της Νταϊάνα πάνω από τον καρπό.
«Κουράγιο, αδερφούλα. Κόραχ».

«Γκρέις, κατέβα, σε περιμένουμε!» φωνάζει η Νταϊάνα προς την κορυφή της σκάλας.

Βγάζει την ποδιά της, τη διπλώνει και την αφήνει στη ράχη της καρέκλας της. Τα κιλιά που πήρε στις διακοπές των Χριστουγέννων φαίνονται στο μυώδες σώμα της, το πράσινο μεσάτο φουστάνι της τοιτώνει στην πλάτη. Τα μαύρα μαλλιά της πέφτουν στους ώμους της με χαλαρούς κυματισμούς· οι άκρες χρειάζονται κούρεμα, αλλά της Βάιολετ της αρέσουν έτσι μακριά, δίνουν στην αδερφή της μεσογειακό αέρα.

«Είσαι αεικίνητη».

«Όχι από επιλογή, πίστεψέ με. Η Μάγκι έβαλε τον Ντάνιελ να φτιάξει κοτόπουλο, εγώ είχα πάρα πολλούς πελάτες νωρίτερα. Όλοι, μηδενός εξαιρουμένου, ήθελαν να ποντάρουν σε άλογο με κάποια αναφορά στον βασιλιά: “Μεγαλειότατος”, “Μπαλμόραλ”, “Μπάκιγχαμ Πάλας”. Δεν ξέρω αν μ’ αυτό τον τρόπο υποβάλλουν τα σέβη τους ή αν είναι απλή δεισιδαιμονία, αλλά δεν έχω ξαναδεί τέτοιο πράγμα».

«Είδα έναν από αυτούς, μόλις του εξαργύρωσα το τσεκ της προκαταβολής του μισθού του, να έρχεται κατευθείαν σ’ εσένα. Ο ανόητος και τα λεφτά του γρήγορα αποχωρίζονται...»

«Α, ήταν ο Ταχίρ. Ο καημένος δεν στέκει καλά στα μυαλά του. Ένας από τους ναυτικούς μού είπε πως τον “κακομεταχειρίστηκαν”, όπως το λένε αυτοί, οι Ιταλοί στρατιώτες στην Αφρική. Εμένα μου έχει πει ότι είναι ο βασιλιάς της Σομαλίας και ότι έχει σκοτώσει χιλιάδες στον πόλεμο».

«Και σε ποιο άλογο πόνταρε τα λεφτά του;»

«Στην Αυτοκράτειρα της Ινδίας», λέει η Νταϊάνα και τα κόκκινα χείλη της ανοίγουν καθώς γελάει δυνατά. «Θα νομίζει πως είναι η γυναίκα του φαίνεται».

«Θεός φυλάξοι», λέει η Βάιολετ. «Πάω μια στιγμή να πλύνω τα χέρια μου», συμπληρώνει και χαμογελάει κοιτώντας το στρωμένο τραπέζι: ψητό κοτόπουλο, αγγουράκια τουρσί, βραστάς πατάτες, καρότα, κόκκινα κρεμμύδια, παντζάρια και μια στοίβα ψωμάκια με παπαρουνόσπορο.

Όταν γυρίζει από τον νεροχύτη, βγάζει από τα πόδια της με τις χοντρές κάλτσες τα δετά ορθοπεδικά παπούτσια της και τεντώνει τη στραβή σπονδυλική της στήλη, που από τη σκολίωση κάνει καμπύλες στο ύψος του θώρακα και στις ωμοπλάτες. Έχει πιο άσπρο δέρμα και από την Νταϊάνα και από τη Μάγκι, πρόσωπο ολόιδιο με του πατέρα τους μέχρι και τις δύο βαθιές ρυτίδες δίπλα στο στόμα, και μια καλογερίστικη αγνότητα τόσο στο ντύσιμό της όσο και στα ρόδινα μάγουλα. Τα μαλλιά της είναι ακόμη σκούρα καστανά, αλλά με μια υποψία γκριζου στις ρίζες πάνω από το μέτωπο και στα αραιά φρύδια της. Δίνει την εντύπωση γυναίκας που φαινόταν ανέκαθεν μεγαλύτερη από την ηλικία της και βρίσκεται πλέον στη φάση όπου η εμφάνισή της είναι κομμένη και ραμμένη στα μέτρα της: μια σεμνή, αξιοσέβαστη ιδιοκτήτρια καταστήματος στο Κάρντιφ.

«Άνοιξε το ραδιόφωνο, Ντι, θέλω να ακούσω τις υπόλοιπες ειδήσεις. Φαντάσου την πριγκίπισσα Ελισάβετ –συγγνώμη, τη βασίλισσα Ελισάβετ– να επιστρέφει με το υπερωκεάνιο, ξέροντας ότι πρέπει να εγκαταλείψει την ήρεμη ζωή με τον σύζυγό της και τα παιδάκια της για να αναλάβει τον θρόνο».

«Κανείς δεν την αναγκάζει. Ας μείνει στην Κέννα κι ας ανακηρύξει το τέλος της μοναρχίας στη χώρα, πολύ που με νοιάζει».

«Δεν καταλαβαίνεις τι θα πει καθήκον. Πώς να κάνει τέτοιο πράγμα, ξέροντας ότι την περιμένει μια ολόκληρη χώρα, μια ολόκληρη αυτοκρατορία;»

«Τι άλλο θα έλεγες εσύ, κόρη του μπαμπά δεν είσαι; Με κάνεις να γελάω, Βάιολετ. Σου άφησε ο μπαμπάς το μαγαζί και το 'χεις πάρει τόσο σοβαρά, λες και σου άφησε ολόκληρο τον κόσμο. Μπορώ να φανταστώ εσένα αντί για τη βασίλισσα στις εφημερίδες σήμερα, να μιλάς για τον ιερό όρκο σου να κυβερνήσεις το κατάστημα στο 203 της Μπιουτ Στριτ με όλες σου τις δυνάμεις και με τη βοήθεια του Μεγαλοδύναμου».

«Αυτό το μαγαζί είναι η ζωή μου, Ντι. Αν το είχα πουλήσει το '48, σε τι θα μας είχε ωφελήσει; Μια χήρα, μια γεροντοκόρη κι ένα κοριτσάκι, θα τρέχαμε από σπίτι σε σπίτι κι από δουλειά σε δουλειά».

«Θα μπορούσαμε να πάμε στο Λονδίνο ή στη Νέα Υόρκη».

«Καινούρια αρχή; Όχι, Νταϊάνα, εσύ είσαι ακόμη αρκετά νέα για να ξαναπαντρευτείς και να κάνεις κι άλλα παιδιά. Εγώ δεν θα μπορούσα».

«Πώς δεν θα μπορούσες! Παιδιά ίσως όχι, αλλά να παντρευτείς σίγουρα θα μπορούσες».

«Να ψάχνω για σύζυγο ανάμεσα στους κακοποιούς και στους απατεώνες που θα με ήθελαν μόνο για το μαγαζί;»

«Καλά, καλά. Όπως θέλεις».

Η Νταϊάνα σηκώνει τα χέρια υποχωρώντας κι αμέσως μετά φωνάζει με όλη της τη δύναμη:

«Γκρέις! Κατέβα κάτω αμέσως!».

«Έρχομαι!»

«Τώρα! Η θεία Βάιολετ είναι κουρασμένη και το φαγητό κρυώνει, δεν θα τρώγεται».

Ελαφρύ ποδοβολητό ακούγεται στη στριφογυριστή σκάλα και εμφανίζεται το κέντρο του κόσμου των δύο γυναικών: αγνή, ανόθευτη ελπίδα και υπόσχεση για το μέλλον, με ύψος εκατόν σαράντα εκατοστά.

Η Γκρέις δίνει από ένα φιλί στο μάγουλο στην Νταϊάνα και

στη Βάιολετ και παίρνει θέση στην καρέκλα της με μια πιρουέτα. Το ολόφρεσκο στρογγυλό προσωπάκι της έχει αρχίσει να αλλάζει, πρόβαλε ήδη το τετράγωνο πιγούνι του Μπεν και η μύτη των Βολάκι. Δέκα καλοκαίρια, δέκα χειμώνες χωρίς τον Μπεν, σκέφτεται η Νταϊάνα, ρίχνοντας μια κλεφτή ματιά στο γεμάτο φακίδες πρόσωπο της κόρης της.

«Έκανες καθόλου εξάσκηση για τις εξετάσεις, λουλούδι μου;» τη ρωτάει η Βάιολετ.

Κόβει το κοτόπουλο και βάζει τρία κομμάτια στο πιάτο της Γκρέις.

Η Γκρέις κόβει μια μεγάλη δαγκωνιά από ένα ψωμάκι και χαμογελάει με σκανταλιάρικο ύφος.

«Ξεκίνησα, καλέ θεία, αλλά...»

«Μμμ...»

Η Νταϊάνα στρέφει τα μάτια της προς το ταβάνι.

«Σου φάνηκε πιο ενδιαφέρον το νεσεσέρ με τα καλλυντικά μου;»

«Δεν έπρεπε να το αφήσεις έξω, βρε μαμά, αφού ξέρεις πόσο εύκολα αφαιρούμαι.»

«Έχεις πολύ θράσος, Γκρέις!», λέει γελώντας η Βάιολετ.

Ο εκφωνητής του ραδιοφώνου είναι ο τέταρτος συνδαιτυμόνας· η βαθιά φωνή ενός άντρα από το Λονδίνο που ακούγεται σαν να φοράει φράκο, λευκό παπιγιόν και μαύρα λουστρίνια από κατάσταση της Μποντ Στριτ. Το κροτάλισμα των πιρουινών και των μαχαιρών στα πιάτα σμίγει με τον ύμνο της χορωδίας και τις καμπάνες που ηχούν από το Μπιγκ Μπεν μέχρι και το τελευταίο μεσαιωνικό εκκλησάκι στις Εβρίδες. Πέρα από το τραπέζι του δείπνου τους πενθεί όλη η χώρα, τα αστέρια μένουν κοκαλωμένα στον ουρανό και μαύρο πέπλο τυλίγει το φεγγάρι.

«Πήγαινε τα πιάτα στην κουζίνα κι έπειτα ετοιμάσου να πας για ύπνο, Γκρέις.»

«Ναι, μαμά».

Η Γκρέις, αφού πίνει την τελευταία γουλιά χυμού φραμπουάζ από το ποτήρι της, μαζεύει όσο περισσότερα πιάτα μπορεί να σηκώσει και στα δύο χέρια της, όπως έχει δει να κάνουν οι σερβιτόρες στο καφέ Μπέτις.

«Δύο τη φορά, δεν μπορείς να τα κουβαλήσεις όλα μαζί», λέει η Νταϊάνα, της παίρνει μερικά πιάτα από τα χέρια και την ακολουθεί στην κουζίνα.

Η Βάιολετ δεν βλέπει την ώρα να πέσει ανάσκελα στο κρεβάτι της και να κοιμηθεί, αλλά έχει ακόμη να καταγράψει τις εισπράξεις της ημέρας, να κλειδώσει την μπροστινή πόρτα –πάνω και κάτω σύρτης, δύο τετράγωνες κλειδαριές χωρίς πόμολο, που ανοίγουν μόνο με το κλειδί–, κατόπιν την πίσω πόρτα και, τέλος, να κουβαλήσει το μεταλλικό κουτί του ταμείου επάνω, στο δωμάτιό της. Η ιδέα και μόνο την καθλώνει στην καρέκλα της, αλλά πιέζει τον εαυτό της να σηκωθεί και με μηχανικά βήματα ξαναγυρίζει στο μαγαζί, που είναι μεσοτοιχία με το σπίτι.

Παρά την περασμένη ώρα, δυνατή μουσική ακούγεται από την πανσιόν των Μαλτέζων ακριβώς δίπλα –ροκ εντ ρολ με διακριτικό σαξόφωνο και κυρίαρχη ντραμς– και η Νταϊάνα κοπανάει με τη γροθιά της τον τοίχο για να ησυχάσουν. Μια έκρηξη κατά τη διάρκεια της θητείας της στο Βοηθητικό Σώμα Αεροπορίας Γυναικών της έχει αφήσει ένα μικρό πρόβλημα στο ένα αφτί, αλλά οι Μαλτέζοι έχουν τόσο δυνατά τη μουσική τους, που ανασταίνει ακόμα και νεκρούς. Με την κόρη της να κοιμάται στο διπλανό κρεβάτι, η Νταϊάνα φοράει το νυχτικό της και χώνεται κάτω από το πουπουλένιο πάπλωμα. Το πάπλωμα αυτό ήταν το γαμήλιο δώρο που της είχε κάνει η Βάιολετ και για κάποιον λόγο μια συγκεκριμένη γωνία του

έχει ακόμη τη μυρωδιά της κολόνας του Μπεν. Η νύχτα πάντα κάνει την παρουσία του να θολώνει την απουσία. Η Νταϊάνα τραβάει από κάτω από το μαξιλάρι της το ημερολόγιό του και κρατάει προσεκτικά με τα δύο χέρια το μικρό μπλε τετράδιο για να μην πέσουν οι ξεκολλημένες σελίδες. Το φως του πορτατίφ κάνει το χαρτί να φαίνεται διάφανο, τα ωραία, στρωτά γράμματα του Μπεν πετάνε και φεύγουν σαν λιβελούλες στον αέρα σε μια ατέλειωτη σειρά. Ανοιγοκλείνει τα μάτια της δύο φορές και φέρνει το ημερολόγιο πιο κοντά για να μείνουν οι λέξεις ακίνητες. Οι καταγραφές έχουν πάψει να της φαίνονται λόγια ενός νεκρού, μπορεί να αφήνεται να πιστεύει ότι αυτός βρίσκεται ακόμη κάπου εκεί μακριά, στην Αίγυπτο: προφυλαγμένος από μια αμμοθύελλα σε ένα αντίσκηνο ή σεργιανίζοντας στα σουκ³ του Σουέζ και της Μπαρντίγια ψάχνοντας για σουβενίρ να φέρει στην πατρίδα πριν από τις νυχτερινές εξορμήσεις με το Γουέλινγκτον με «τα παιδιά» της 38ης Μοίρας. Πριν από τον πόλεμο η Νταϊάνα δεν ήξερε πόσο ωραία έγραφε ο Μπεν. Ακόμα και οι μέρες απραξίας, που τις περνούσε μέσα στο αντίσκηνό του διαβάζοντας όποιο βιβλίο έπεφτε στα χέρια του, περιγράφονταν με έναν τρόπο που την έκανε σχεδόν να αισθάνεται την αποπνικτική ζέστη και τη ληθαργική αδράνεια. Τώρα οι εγκαταλειμμένες θέσεις των Ιταλών, γεμάτες σκόρπια παρατημένα φορητά, μοτοσικλέτες, στρατιωτικές μπότες και κιάλια, της είναι τόσο οικείες όσο και τα πανηγύρια των παιδικών της χρόνων. Η ασημιά πυρακτωμένη Μεσόγειος στο φως του ολόγιου φεγγαριού αξίζει περισσότερο μια θέση στη μνήμη της από την παραγμένη Θάλασσα της Ιρλανδίας.

Περνούν μερικά δευτερόλεπτα μέχρι να καταλάβει η Βάιολετ τι είναι αυτός ο θόρυβος. Ο εφιάλτης της είναι ακόμη

ολοζώντανος, γεμίζει το μυαλό της με εικόνες χεριών που χτυπούν με γροθιές τα παράθυρα μιας συναγωγής καθώς ολόκληρο το λευκό οικοδόμημα τυλίγεται στις φλόγες και ουρλιαχτά αντρών, γυναικών και παιδιών υψώνονται προς τον νυχτερινό ουρανό, όπου τρεμοφέγγει γαλαζοπράσινο το Βόρειο Σέλας, αλλά δεν εισακούγονται.

Συναγερμός.

Χτυπάει ένας συναγερμός.

Όχι για εκείνους που πεθαίνουν μέσα στη σουλ,⁴ αλλά για την ίδια, μέσα στο σπίτι της. Ανακάθεται στο κρεβάτι με την πλάτη στητή, πάνει με τα δύο χέρια το κεφάλι της και η καρδιά της χτυπάει πιο δυνατά από το μεταλλικό κροτάλισμα του συναγερμού. Χώνει τα πόδια στις παντόφλες της, παίρνει από το κομοδίνο το βαρύ ασημένιο κηροπήγιο και ανάβει όλα τα φώτα στο δωμάτιο. Ακούγοντας βήματα στο κεφαλόσκαλο του ορόφου, πάνεται από το πόμολο της πόρτας, φοβάται πως θα λιποθυμήσει. Κάλιο ένας ήσυχος θάνατος εδώ, σκέφτεται, παρά ό,τι βρίσκεται από την άλλη μεριά της πόρτας. Ακουμπώντας το μέτωπό της πάνω στο ξύλο, κλείνει τα μάτια και στρίβει αργά το πόμολο.

«Δεν είναι τίποτα, Βάιολετ, έσπασαν το παράθυρο, αλλά δεν είναι κανένας κάτω».

Η Νταϊάνα στέκεται στην κορυφή της σκάλας με έναν φακό στην τσέπη του πανωφοριού της και κρατώντας από ένα σφυρί σε κάθε χέρι. Βλέποντας το κατάχλωμο πρόσωπο της αδερφής της, κατεβαίνει τρέχοντας και την τραβάει στην αγκαλιά της.

«Μην πάθεις καμιά κρίση τώρα, αδερφούλα, όλα είναι εντάξει. Όποιος κι αν ήταν, δείλιασε και το 'σκασε».

Η Βάιολετ κρατιέται από την αδερφή της, τρέμει και προσπαθεί να καμάρει τα ταραγμένα νεύρα της· δεν είναι από την τωρινή απόπειρα διάρρηξης ούτε από την προηγούμενη

ή την προπροηγούμενη, είναι από τα γράμματα που πέφτουν στο χαλάκι της εισόδου με το καθημερινό ταχυδρομείο, απαριθμώντας συγγενείς τους που δολοφονήθηκαν στην ανατολική Ευρώπη. Ονόματα που θυμάται αμυδρά από τα παιδικά της χρόνια, πρόσωπα που μετά βίας αναγνωρίζει από ασπρόμαυρες οικογενειακές φωτογραφίες έρχονται στα όνειρά της και συνωστίζονται στο τραπέζι της ζητώντας λίγο φαγητό, λίγο νερό, ένα μέρος για να ξαπλώσουν –σε παρακαλώ, σε παρακαλώ, σε παρακαλώ–, την ικετεύουν στα πολωνικά, *κουζίν, οτσάλ μνιέ, σώσε με, ξαδέρφη, σώσε με*. Πουθενά δεν αισθάνεται πια ασφαλής, νιώθει ότι ο κόσμος θέλει να καθαρίσει την ίδια και όλους όσους είναι ίδιοι μ' αυτήν, τρυπώνοντας από κλειδωμένες πόρτες για να τους πάρει τη ζωή. Νεκρός ο Αβράμ, νεκρή η Χάγια, νεκρός ο Σμιούελ. Στη Λιθουανία, στην Πολωνία, στη Γερμανία. Όλο και πιο πολλά ονόματα προστίθενται στην αναμνηστική πλάκα στη Συναγωγή. Τα γεγονότα ακόμη μοιάζουν εξωπραγματικά. Πώς χάθηκαν όλοι αυτοί; Είναι δυνατόν; Τα γράμματα από τους Βολάκι στη Νέα Υόρκη και στο Λονδίνο που συσσωρεύονται βγάζουν όλο και λιγότερο νόημα, ποιος χάθηκε πού, πότε και πώς, ένας ορός θανάτου που αργοστάζει, ίσως με μια ευχάριστη ειδησούλα εμβόλιμη προς το τέλος – μια γέννηση στο Στέπνεϊ, μια αποφοίτηση από πανεπιστήμιο στο Μπρούκλιν.

«Ποιο παράθυρο έσπασαν;» ρωτάει τελικά.

«Το μικρό στο πίσω μέρος. Θα φωνάξουμε τον Ντάνιελ το πρωί να το χτίσει με τούβλα. Για απόψε θα το φράξω με μια ντάνα κιβώτια. Έλα, πήγαινε ξάπλωσε εσύ με την Γκρέισι και θα 'χω εγώ τον νου μου στο σπίτι».

Κουνώντας υπάκουα το κεφάλι, η Βάιολετ μπαίνει στο δωμάτιο της ανιψιάς της και πλαγιάζει δίπλα της στο κρεβάτι· κολώντας πάνω της, νιώθει μικρότερη και πιο απροστάτευτη από

το κοιμισμένο κοριτσάκι. Στο πάτωμα δίπλα στο κρεβάτι είναι αφημένος ένας γεωγραφικός άτλαντας και η Βάιολετ απλώνει το χέρι της και τον ξεφυλλίζει. Το κόκκινο της Βρετανικής Αυτοκρατορίας κυριαρχεί στις σελίδες. Αναγκαστικά έμαθε πρόσφατα ένα πολύ μεγάλο μέρος του κόσμου, ονομασίες που ακούγονται σαν φανταστικοί τόποι – Ουζμπεκιστάν, Κιργιστάν, Μαντζουρία. Όσοι γεροί νέοι, άντρες και γυναίκες, είχαν κρυφτεί σε δάση και επέζησαν από τον Χίτλερ έχουν διασκορπιστεί και τρέχουν μακριά, μακριά, μακριά από την καταστροφή, όλο και πιο μακριά ανατολικά, σαν να θέλουν να φτάσουν στην άκρη της Γης και να πέσουν. Και οι γεροντοκόρες, γυναίκες που δεν έχουν τη δικαιολογία ενός συζύγου ή μιας οικογένειας, έχουν χρέος να φροντίσουν για αυτά τα ορφανά και αδέσποτα, για αυτά τα κοινόχρηστα παιδιά, που δεν εμπιστεύονται κανέναν, αλλά παίρνουν ό,τι τους δοθεί. Η Βάιολετ στέλνει χρήματα σε όλους αυτούς τους μακρινούς συγγενείς, ακόμα και σε πάμφτωχους φίλους τους, μέσω τραπεζών στο Άμστερνταμ, στη Φρανκφούρτη, στην Κωνσταντινούπολη, στη Σαγκάη, μην ξέροντας ποτέ αν τα έλαβαν εγκαίρως ή αν θα λογικευτούν και θα επιστρέψουν στον πολιτισμένο κόσμο, εάν είναι ακόμη αυτός πολιτισμένος κόσμος. Αφήνει τον άτλαντα να πέσει από το χέρι της στο πάτωμα. Η ρυθμική αναπνοή της Γκρέισι τη βοηθάει να χαλαρώσει, μα όχι τόσο ώστε να κοιμηθεί· τα αφτιά της μένουν συντονισμένα στους θορύβους που κάνει η Νταϊάνα στο ισόγειο μαζεύοντας τα σπασμένα γυαλιά, στα βαριά βήματά της πέρα δώθε στο ξύλινο πάτωμα, άφοβα, δυνατά, ώσπου εντέλει ακούγονται να ανεβαίνουν τη σκάλα, όταν τα πρώτα πουλιά καλωσορίζουν την αυγή.

Ο Ντάνιελ έρχεται την ώρα που τρώνε πρωινό, ο φόβος της νύχτας έχει κρυφτεί πίσω από τις σπιτικές ευωδιές του καφέ

και του φρυγανισμένου ψωμιού. Η Βάιολετ κοκκινίζει όταν ο Ντάνιελ σκύβει και αρπάζει μια κόρα ψωμί από το πιάτο της, την αναστατώνει η βαριά φωνή του με την ξενική προφορά και το μεγάλο σώμα του –σαν αρκούδας–, που γεμίζει το δωμάτιο. Ρίχνει μια κλεφτή ματιά στο χλωμό πρόσωπό του με τα ορθάνοιχτα μάτια, που είναι μισοκρυμμένο ανάμεσα στο γούνινο καπέλο και στη μαύρη γενειάδα του. Ψίχουλα έχουν σκαλώσει στο μουστάκι του και γλυκερή μυρωδιά κολόνας αναδίδεται από το υγρό πανωφόρι του από προβιά προβάτου καθώς το βγάζει και το κρεμάει στην κρεμάστρα του διαδρόμου. Αυτός ο άντρας είναι της Μάγκι, της μεσαίας αδερφής τους, μα στην καρδιά της Βάιολετ έχουν τρυπώσει ο πόθος και η ζήλια. Το κορμί της φουντώνει από λαχτάρα και επιθυμίες που όμοιές τους δεν έχει νιώσει άλλη φορά και ο Ντάνιελ είναι το επίκεντρο, το ψηλό γεροδεμένο κορμί του ο τάφος της ελπίδας της να κάνει κάποτε κι αυτή παιδιά. Τον ονειρεύεται ξυπνητή: τα χείλη του, τα χέρια του, τις ρόδινες θηλές στο στέρνο του, πρόστυχες και προκλητικές πάνω στο κατάλευκο δέρμα. Η φωτιά στη μήτρα της θεριεύει απότομα και η αλλαγή μεταφέρει την κάψα και σε άλλα σημεία. Δεν βλέπει την ώρα να της περάσει αυτό το πράγμα – κάλλιο στιδήποτε άλλο παρά ετούτο το ανεκπλήρωτο κοριτσιόστικο ξεμυάλισμα με έναν άντρα που τη βλέπει σαν αδερφή του.

«Η Μάγκι ανησυχεί για σας, κορίτσια, γίνεται όλο και χειρότερη η κατάσταση στον δρόμο, λέει. Εγώ της λέω δεν είναι τίποτα, αυτά έχει η δουλειά, αλλά η Μάγκι πάνω κάτω, πάνω κάτω, σαν κοκοράκι, απ' όταν ξύπνησε. Θέλει να σας φέρω όπλο!»

Ο Ντάνιελ στήνει τη σκάλα, ανεβαίνει κι αρχίζει να τραβάει τα απομεινάρια των σπασμένων τζαμιών από το πλαίσιο του παραθύρου.

«Μια σταλιά άντρας πρέπει να ήταν, αφού νόμιζε ότι θα χώραγε να περάσει από ετούτο το παραθυράκι».

Έτσι όπως είναι, με την πλάτη του γυρισμένη προς το μέρος της, η Βάιολετ είναι αδύνατο να μη χαζεύει πώς τεντώνεται το παντελόνι του πάνω στους γλουτούς του. Κοιτάζει βιαστικά αλλού και βλέπει την Νταϊάνα να της χαμογελάει.

«Δεν χρειάζεται», λέει η Νταϊάνα στον Ντάνιελ. «Εγώ κι η Βάι συμφωνούμε ότι αποκλείεται να μαχαιρώσουμε άνθρωπο, αλλά μπορούμε άνετα να του σπάσουμε το κεφάλι. Χθες βράδυ η Βάι βγήκε από το δωμάτιό της με ένα κηροπήγιο στο χέρι, είμαι σίγουρη πως θα τον έριχνε κάτω τον διαρρήκτη».

Το βροντερό γέλιο του Ντάνιελ αντηχεί σε όλο το σπίτι κι ύστερα ακούγονται μόνο τα τριξίματα καθώς ανακατεύει τη λάσπη, το σύρσιμο του μυστριού στην πέτρα και τα χτυπήματα, *τακ, τακ*, με κάθε τούβλο που τοποθετεί. Σύντομα το φωτεινό παραλληλόγραμμο άνοιγμα του παραθύρου εξαφανίζεται και υψώνεται ακόμα ένα τείχος ανάμεσα στη Βάιολετ και στον κόσμο.

Αφού φεύγει ο Ντάνιελ για το κατάστημα ανδρικών ειδών που έχει μαζί με τα αδέρφια του στην Τσερτς Στριτ, η Γκρέις αποχαιρετάει με ένα φιλί τις δύο αδερφές και ξεκινάει για την ολιγόλεπτη διαδρομή ως το δημοτικό σχολείο Σεντ Μέρις, δίπλα στην εκκλησία όπου βαπτίζονται, παντρεύονται και κηδεύονται οι περισσότεροι από τους ντόπιους. Η Νταϊάνα στήνει το γραφείο της ως πράκτορα στοιχημάτων στο στενόχωρο υγρό παράσπιτο της αυλής, με το ραδιόφωνο ανοιχτό για να παρακολουθεί τις κυριότερες ανταποκρίσεις από τις υποδρομίες της ημέρας. Τα νύχια της, βαμμένα με τόσο πηχτή στρώση κόκκινου βερνικιού, που μοιάζουν σαν να είναι από βινύλιο, είναι το μοναδικό χρώμα στο δωμάτιο. Σταδιακά κατά τη διάρκεια της ημέρας, σαν μια φωτογραφία που εμφανίζεται

σε σκοτεινό θάλαμο, θα μακιγιάρει το πρόσωπό της, ώσπου στις 5 μ.μ. θα δείχνει έτοιμη να περπατήσει στο κόκκινο χαλί· η μεταμόρφωσή της από νεαρή χήρα σε σιτεμένη στάρλετ θα έχει ολοκληρωθεί. Η Βάιολετ, αντιθέτως, είναι αμακιγιάριστη, με άβαφα νύχια, φοράει ένα απλό μπλε φόρεμα που φτάνει ως τη μέση της γάμπας της και έχει καρφίτωμένο το ασημένιο πολεμικό μετάλλιο του πατέρα της στο σουτιέν της για να παίρνει κουράγιο.

Η μία από τις προθήκες του μαγαζιού είναι ακόμη έτσι όπως την άφησε ο πατέρας τους, γεμάτη με ακριβές πυξίδες και μεταλλικά φλασκιά διακοσμημένα με ένθετο ελεφαντόδοντο, αντικείμενα που η πελατεία της δεν διαθέτει τα μέσα για να αγοράσει, αλλά κάνουν το κατάστημά της να ξεχωρίζει από όλα τα υπόλοιπα στον ίδιο δρόμο. Πέρα από την παλιά προθήκη το μαγαζί της Βολάκι είναι φίσκα από φθηνά, ευρείας κατανάλωσης προϊόντα: ζευγάρια γαλότσες κρεμασμένα από γάντζους, μαύρα σχολικά πάνινα παπούτσια που γεμίζουν τρία ξύλινα κιβώτια, βαμβακερά φουστάνια σε συρμάτινες κρεμάστρες σε μια μακριά ράγα κοντά στην αποθήκη, μάλλινες κουβέρτες τυλιγμένες σε μεταξοχαρτο και στοιβαγμένες στα επάνω ράφια. Στα μάτια της Νταϊάνα το μαγαζί είναι ένα «κελί με επένδυση στους τοίχους», ένα τρελοκομείο που μόνο η Βάιολετ ξέρει πώς να το κουμαντάρει, με τα εμπορεύματα σωρευμένα ολόγυρά της σε μικρές ετοιμόρροπες στοιβες. Πουλάει μαχαίρια, ξυράφια, σχοινιά, μουσαμαδένια καπέλα και νιτσεράδες, ανθεκτικά άρβυλα, ναυτικούς σάκους, πίπες, καπνό για στριφτά τσιγάρα και ταμπάκο για μάζημα, αλλά τα καλά λεφτά βγαίνουν από την εξαργύρωση προκαταβολών σε ναυτικούς που πρόκειται να μπαρκάρουν. Μόνο στα συρτάρια της βαριάς χειροκίνητης ταμειακής μηχανής –που δεν την αγγίζει άλλος εκτός από τη Βάιολετ– μαζεύονται πάνω

από εκατό λίρες την ημέρα, πόσο μάλλον στο χρηματοκιβώτιο ή στο συρτάρι όπου κρατάει τα μεγαλύτερης αξίας χαρτονομίσματα. Οι τελευταίοι πελάτες της κάθε ημέρας έρχονται μετά την επίσημη ώρα κλεισίματος, χτυπάνε διακριτικά αλλά επίμονα το τζάμι της βιτρίνας, επείγονται να αγοράσουν ένα κουτί σπίρτα ή τσιγάρα· όλοι παραβαίνουν λιγάκι τον νόμο για να γίνει η ζωή τους πιο εύκολη.